

RAN VITAINDÍTÓ DOKUMENTUM

Az erőszakos szélsőségesség kiváltó okai

Bevezetés

Az erőszakos szélsőségesség kiváltó okait sokféleképpen lehet vizsgálni. Nem egyetlen ok vagy út vezet a radikalizálódáshoz és az erőszakos szélsőségességhez. Az elemzés mikro-, közép- és makroszintjén tényezők széles spektruma figyelhető meg. A terrorizmussal kapcsolatos kutatás rámutatott arra, hogy sem a szegénység, sem a társadalmi-gazdasági depriváció nem tekinthető a terrorizmus közvetlen kiváltó okának. A meglévő kutatások elsődlegesen az Unión kívüli környezetekre összpontosítottak, és olyan átfogó kategóriákat alkalmaznak, amelyek nem könnyen feleltethetők meg az Európán belüli szalafista-dzsihádisták egyének radikalizálódásának vagy erőszakos szélsőségességének.ⁱ Ez a rövid vitaindító dokumentum összefoglalja az erőszakos szélsőségességhez vezető kiváltó okokat.

Ezt a rövid vitaindító dokumentumot Magnus Ranstorp készítette.

Magnus Ranstorp szerint az erőszakos szélsőséges fogalma legjobban a **tényezők kaleidoszkópjaként**ⁱⁱ írható le, amely végtelen számú egyedi kombinációt ad ki. Vannak olyan alapvető, elsődleges színek, amelyek összetett, egymásba illeszkedő kombinációkat hoznak létre, ezek: 1) az egyéni szociálpszichológiai tényezők; 2) a társadalmi tényezők; 3) a politikai tényezők; 4) az ideológiai és vallási vonatkozások; 5) a kultúra szerepe és az identitási problémák; 6) traumák és más kiváltó mechanizmusok; és három másik olyan tényező, amelyek a radikalizáció hajtóerői:

7) a csoportdinamikák; 8) a radikális eszmék terjesztői és a behálózó személyek; valamint 9) a közösségi média szerepe. E tényezők összetett kölcsönhatása vezet az erőszakos szélsőségeshez.ⁱⁱⁱ

- Az **egyéni szociálpszichológiai tényezők** közé sorolhatók olyan sérelmek és érzelmek, mint például az elidegenedés és a kirekesztettség; a harag és a frusztráció; a sérelem és az erőteljes igazságtalanságérzés; a megalázottság; a merev gondolkodásmód; a helyzetek félreértelmezésére való hajlam; az összeesküvés-elméletek; az áldozat-lét érzése; a személyes sebezhetőségek; az ellenkulturális elemek.^{iv}
- A **társadalmi tényezők** lehetnek a társadalmi kirekesztettség, a marginalizálódás és a (valós vagy vélt) diszkrimináció^v; a korlátozott társadalmi mobilitás; az alacsonyabb iskolai végzettség vagy foglalkoztatottság; a lakóhelyelhagyási elem; a bűnözés; a társadalmi kohézió hiánya és az önkirekesztés.
- A **politikai tényezők** között említhetők a nyugati külpolitikával és katonai beavatkozással szemben érzett áldozat-léttel összefüggő sérelmek. E narratíva középpontjában a „Nyugat háborúban áll az iszlámmal” elgondolás áll, amelyből kialakul az „ők és mi” narratíva. A konfliktusokat ez az alapvető narratíva hatja át: Boszniában, Csecsenföldön, Irakban, Szíriában, Szomáliában és Palesztinában stb. E konfliktusok és események a mobilizáció gyújtópontjai lehetnek. A muszlim fejkendő viselésének tilalma, a karikatúrákkal

összefüggő krízishelyzetek és más vitás kérdések mind annak bizonyítékai, hogy a Nyugat háborút visel a muszlim közösségek ellen. Erőteljes elidegenedetségi- és igazságtalanságérzés állhat elő, amelyet az iszlamofóbia, az idegengyűlölet és a diszkrimináció csak erősít.

- Az **ideológiai/vallási tényezők** a szent, történelmi küldetésstudat és az apokaliptikus próféciákba vetett hit; az iszlám szalafista/dzsihádisták értelmezése; egy erőszakos dzsihádisták misszió; és az az érzés, hogy az iszlámot ostrom alá vették, így meg kell védeni a támadásnak kitett ummát (közösséget). E meggyőződések azt is magukban foglalják, hogy a nyugati társadalmak felkarolják az erkölcstelen szekularizációt.
- A **kulturális és identitásbeli krízisek** a kulturális marginalizálódással függnek össze, ami elidegenedéshez vezet, és azt az érzést kelti az egyénben, hogy sehova sem tartozik, sem a hazai társadalomba, sem a szülőkébe^{vi}. Ez megerősíti a szerte a világban élő muszlimokkal vállalt vallási szolidaritást.
- A **trauma és más kiváltó mechanizmusok** lehetnek a poszttraumás stressz szindrómában (PTSD) szenvedő szülőkön keresztül megtapasztalt pszichés traumák vagy más összetett pszichés problémák.
- A **csoportdinamika** tényezői közé tartoznak a karizmatikus vezetők, a korábbi barátságok és rokoni kötelékek; a szocializáció, a csoportgondolkodás; az elszigetelődés; a polarizált viselkedés és az ellenkulturális elemek. **Scott Atran** azzal érvel, hogy „szélsőséges részben akkor alakul ki, ha az adott csoporthoz való tartozás megerősít mély meggyőződésen alapuló ideálokat és az egyén identitása keveredik a csoportéval.”^{vii}
- A **radikális eszmét terjesztő/behálózó személyek** többek között a gyűlöletkeltő szónokok és azok a személyek, akik a sebezhetőséget és a sérelmeket kihasználva a toborzottakat az erőszakos szélsőséges felé terelik a meggyőzés, a nyomásgyakorlás és a manipuláció eszközével. Ez kihangsúlyozza

az úgynevezett földalatti tanulókörökben vagy a börtönökben kialakuló **szélsőséges környezet** jelentőségét.

Petter Nesser szerint fontos összetevő a dzsihadista vállalkozók kritikus tömege.^{viii}

- A **közösségi média** összeköttetéseket, virtuális részvételt és visszhangkamrát biztosít a hasonló szélsőséges nézeteket vallók számára.^{ix} Az internet segítségével „el lehet jutni másként el nem érhető egyénekhez”; így felgyorsítja a radikalizálódás folyamatát és növeli az önradikalizálódás lehetőségeit.^x

A **radikalizációs mechanizmusok** az egyénen belül hatást gyakorló **kényszerítő** és **vonzó tényezők** kölcsönhatásának eredményei. Fontos felismerni, hogy a radikalizálódásnak különböző fokai vannak és eltérő sebességgel alakulhat ki.

A **kényszerítő tényezők** közé sorolhatók a társadalmi, politikai, gazdasági sérelmek; igazságtalanságérzés és diszkrimináció; személyes krízisek és tragédiák; frusztráció; elidegenedés; az erőszak bővölete; az élet értelmének keresése; identitásválság; társadalmi kirekesztettség; elidegenedés; marginalizálódás; csalódás a demokratikus folyamatokban; polarizáció stb.

A **vonzó tényezők** a személyes küldetés^{xi}, egy adott ügryhöz tartozás érzése, ideológiai vagy szociális háló; hatalom és irányítás; lojalitás- és elkötelezettségérzés; izgatottságérzés és kalandvágy; az ideológia és az ügy romantizált meglátása; a hőssé válás lehetősége, személyes törlesztés stb.

Más magyarázatok is ismertek. **Oliver Roy** úgy látja, „a kutatások szerint a legtöbb szélsőséges vagy olyan ember, aki hirtelen fordult vissza az iszlámhoz, vagy iszlám háttérrel nem rendelkező áttért.”^{xii} **Roy** 10 pontot mutat be^{xiii}, amelyeken keresztül megérthető, hogy miért fordulhat elő szélsőségesség:

- nincs a radikálisokra jellemző, pszichiátriai szempontból specifikus minta, kivéve a **frusztrációt** és a társadalommal szembeni **ellenérzést**;
- a radikálisok többsége **Európában született, második generációs muszlim**, a többiek pedig **áttértek**; Farhad Khosrokhavar úgy érvel, hogy a második generációs bevándorlókat „gyakran megbélyegzik, elutasítják és másodrangú állampolgároknak tekintik”.^{xiv}
- sokan közülük **kisebb bűncselekményeket** követtek el a múltban vagy **kábítószer-kereskedelemben** vettek részt;
- egyértelműen a **fiatalkorúak mozgalmáról** és **kortárs jelenségről** van szó;
- **nagyon keveseknek van katonai előéletük**, akár politikai (Palesztinát támogató mozgalmak), akár vallási szempontból;
- szokatlan az **áttértek** aránya;
- **fiatal nőket** toboroznak, hogy házasságot kössenek dzsihadistákkal;
- a fiatal férfiak dzsihadhoz való csatlakozásának fő indoka, hogy lenyűgözi őket a narratíva, amely szerint: „**szuperhősök kisebb testvériségének tagjai, akik bosszút állnak a muszlim ummáért**”;
- az **iszlám szalafita változatának** elfogadása, mivel a szalafizmust egyfelől nagyon egyszerű megérteni (tedd és ne tedd), szigorú, és személyes pszichológiai strukturáló hatása van; másfelől a szalafizmus a kulturális iszlám tagadása, amely a szüleik iszlámja.
- A radikálisok csak **lazán vagy egyáltalán nem kapcsolódnak az európai muszlim közösségekhez**.

ⁱ Lásd például: Tore Bjorgo, *Root Causes of Terrorism: Myths, Reality And Ways Forward* (Routledge, 2005); Edward Newman (2006) Exploring the “Root Causes” of Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 29:8, 749–772; és USAID, *Development Assistance And Counter-Extremism: A Guide To Programming* (2009. október).

ⁱⁱ Magnus Ranstorp és Peder Hyllengren, *Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland* (Svéd Honvédelmi Egyetem, 2013).

ⁱⁱⁱ Mohammed Hafez & Creighton Mullins, „The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 38:11, 958–975 (2015). Lásd még: Anja Dalgaard-Nielsen (2010) Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know, *Studies in Conflict & Terrorism*, 33:9, 797–814.

^{iv} A CSIS új kutatása vitatja azt a tudományos elképzelést, miszerint nem létezik terrorista személyiség. Azzal érvel, hogy az olyan személyiségjegyek, mint a „szenzációhajhászás” és a „társadalmi dominanciára való irányultság” megtalálható a terroristákban. CSIS, *Personality Traits and Terrorism* (2013).

^v James A. Piazza, „Poverty, Minority Economic Discrimination, and Domestic Terrorism”, *Journal of Peace Research* 48(3) (2011). 172 ország 1970 és 2006 közötti statisztikai elemzése, amely több mint 3000 észrevételt hozott, határozottan bizonyítottan látta a kisebbségi csoportok gazdasági diszkriminációval kapcsolatos tapasztalatait és a belföldi terrorizmus nagyobb aránya közötti kapcsolatot. A szerző azt állapította meg, hogy „a kisebbségi csoportokkal szembeni gazdasági diszkriminációval jellemzett

országok évente nagyjából hatalmabb belföldi terrorista eseményt tapasztalnak meg.”

^{vi} Dina Al Raffie, „Social Identity Theory for Investigating Islamic Extremism in the Diaspora”, *Journal of Strategic Security*, Vol.6, No.4 (2013. tél).

^{vii} Scott Atrana, Hammad Sheikhb és Angel Gomezc. „Devoted actors sacrifice for close comrades and sacred cause”, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, vol. 111 no. 50 (2015).

^{viii} Petter Nesser, *Islamist Terrorism in Europe* (Hurst, 2016).

^{ix} Charlie Edwards & Luke Gribbon (2013) Pathways to Violent Extremism in the Digital Era, *The RUSI Journal*, 158:5, 40–47.

^x Ines von Behr, Anaïs Reding, Charlie Edwards, Luke Gribbon, *Radicalisation in the digital era The use of the internet in 15 cases of terrorism and extremism* (RAND, 2013).

^{xi} Arie W. Kruglanski, „The Psychology of Radicalization and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism”, *Advances in Political Psychology*, Vol. 35, Suppl. 1, (2014).

^{xii} Declan Butler, „Terrorism science: 5 insights into jihad in Europe”, *Nature*, 2015. december 2.

^{xiii} A következő tényezők Oliver Roy, „Melyek a dzsihádisták terrorizmus mozgatórugói? – A jelenséghez való csatlakozás okainak/körülményeinek tudományos megközelítése” című beszédéből származik, Nemzetközi terrorizmus: Hogyan tarthat vele lépést a megelőzés és a visszaszorítás? BKA őszi konferencia, 2015. november 18–19.

^{xiv} Declan Butler, „Terrorism science: 5 insights into jihad in Europe”, *Nature*, 2015. december 2.